

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертаційне дослідження
Кічук Антоніни Валеріївни «Основи психоемоційного здоров'я
студентів», поданого на здобуття наукового ступеня доктора
психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 - педагогічна та
вікова психологія

Конструктивність психологічної науки полягає в аналізі та попередженні виникненню потенційних проблем у розвитку суспільства, груп та окремої особистості, а не просто слідуванню за ними. У зв'язку з цим трактування повноцінно функціонуючої, здорової і розвиненої особистості, її здатність до адаптації, стресостійкості та прояву активності і самоактивності в умовах емоціогенності життєдіяльності та пошук реальних шляхів до досягнення цієї мети є важливою проблемою і відповідальним завданням психологічної науки. У цьому ракурсі своєчасною є обрана здобувачкою тема науково-психологічного дослідження, оскільки у проблемному полі постає принципово важливе для українського соціуму коло питань, розв'язання якого уможливорює успішну особистісно-професійну самореалізацію людини на тлі збільшення впливу деструктивних, стресогенних факторів її життєдіяльності. Гостроту порушеної Антоніною Валеріївною Кічук теми пов'язуємо ще й з форматом дослідницького пошуку – йдеться про основи психоемоційного здоров'я особистості, яка перебуває на етапі оволодіння професією на етапі зрілого юнацтва, що, як відомо, є специфічним і має надзвичайно важливе значення у визначенні життєвого шляху. Тому актуальність порушеної проблеми є очевидною у контексті сучасних реалій.

Аналіз дисертаційного дослідження здобувачки дозволяє стверджувати про незаперечність його новизни, адже в ньому вперше представлено виважену психологічну концепцію про психоемоційне здоров'я студентів та шляхи його зміцнення, отож йдеться про започаткування і поглиблення нового напрямку дослідження проблематики психологічного здоров'я. Науковий апарат дослідження визначено чітко й вмотивовано представлено. Усі наукознавчі складові (мета, завдання об'єкт, предмет, методи)

сформульовано, на наш погляд, коректно, що визначило чітку структурно-компонентну цілісність дисертаційної роботи.

Варто зазначити, що Антоніна Валеріївна Кічук глибоко проаналізувала основні теоретичні концепції та моделі психологічного здоров'я особистості у вітчизняній і зарубіжній психології. Використані теоретичні джерела певною мірою забезпечили цілісне висвітлення проблеми дослідження та вирішення поставлених дослідницьких завдань, а їх вивчення, ґрунтовний аналіз та узагальнення дали змогу визначити ключові етапи у становленні та вивченні феномена психоемоційного здоров'я у вітчизняній та зарубіжній психології, зокрема, методологічно і теоретично обґрунтовано правомірність його категоризації, представлено якісно нові маркери осмислення психоемоційного здоров'я як автономного і повноцінного психологічного поняття.

Науково-теоретичне осмислення психологічного змісту зазначеного феномена дозволило представити авторське розуміння базового психологічного явища – «психоемоційне здоров'я особистості на етапі зрілого юнацького віку», яке визначено як одну з інтегративних властивостей студента. До того ж здобувачка не обминає й дискусійні питання (накшталт наукового статусу поняття «психоемоційного здоров'я» щодо «психологічного здоров'я» й «емоційного здоров'я»).

Незаперечним науковим здобутком дисертантки є розроблена нею концептуальна базова модель. Схвально, що А.В. Кічук намагається саме з позиції сьогодення, коли йдеться про своєрідність духовних переживань через комп'ютерну імітацію реальності покоління «Y» (якраз так розробники теорії поколінь називають сучасну молодь), відсутність «оптимальної зони функціонування психоемоційного її здоров'я»), деталізувати специфічні принципи, компонентний склад, психологічні механізми, які сприяють розширенню уявлень про структурно-динамічні та якісно-змістові характеристики психоемоційного здоров'я студентів. Результативність розробленої моделі перевірена і доведена експериментально.

Виразна ознака дисертаційного дослідження – його чіткість, системність, що засвідчує достатньо високий рівень професійно-дослідницької компетентності дисертантки. Антоніна Валеріївна виокремила структурні складові психоемоційного здоров'я студентів, відповідно до кожного з них чітко визначила критерії та показники, що дало змогу якісно охарактеризувати рівні психоемоційного здоров'я особистості у період зрілого юнацького віку (оптимальний, помітний, помірний, номінальний). Для проведення емпіричного дослідження дисертантка застосувала коректно підібраний комплекс валідних та надійних психодіагностичних методик, що дало змогу визначити психологічні закономірності, статеві особливості досліджуваних й отримати достовірні результати, які підтверджені коректною математично-статистичною обробкою даних.

Особливого схвалення, на наш погляд, заслуговують виокремлені на емпіричному рівні та системно охарактеризовані типи психоемоційного здоров'я студентів: позитивно-активний, соціально-комунікативний, орієнтувально-адаптаційний, інфантильно-егоїстичний. Отримані результати дослідження є вагомими для психологічної теорії і практики як у контексті психологічного супроводу щодо зміцнення психоемоційного здоров'я особистості у період зрілого юнацького віку, так і психологічного забезпечення становлення ефективної професійної ідентичності та культури сучасного українського суспільства.

Заслуговує на увагу проведена дисертанткою факторизація чинників психоемоційного здоров'я, що досить вдало номіновані («Вираженість та знаковість психоемоційної сфери»; «Особистісна ресурсність»; «Засоби саморегуляції»; «Соціальна зумовленість»). Це сприяло виваженості та ґрунтовності розробленої системи як основи формувального психологічного експерименту. Відтак, на основі порівняльного аналізу результатів емпіричного дослідження особливостей психоемоційного здоров'я студентів з'ясовуються необхідні та достатні психолого-педагогічні умови, які зумовлюють позитивну динаміку розвитку психоемоційного здоров'я за його

компонентами (аксіологічний, когнітивно-афективний, конативно-інструментальний, соціально-визначальний) та в контексті встановлених критеріїв (духовно-смысловий, індивідуально-психологічний, соціально-психологічний).

Дисертаційне дослідження А.В. Кічук має незаперечне практичне значення, що полягає у розробці ефективної авторської розвивальної системи психологічного супроводу, яка може реалізуватись в контексті діяльності суб'єктів освітнього процесу закладів вищої освіти, і фахівців соціально-психологічних служб. Зауважимо, що розроблені дисертанткою програма навчального курсу «Психологія здоров'я» та навчальні посібники (з-поміж яких «Збагачуємо психоемоційне здоров'я студентів»), можуть бути використані здобувачами вищої освіти у процесі самопізнання, самовідновлення, самозміцнення психоемоційного здоров'я.

Основні положення дисертації ґрунтовно апробовані та впроваджені у практику роботи вищих навчальних закладів. Вони оприлюднювались дисертанткою і знайшли схвалення на науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема, на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях і семінарах.

Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 56 наукових працях, з яких: 2 монографії, 3 навчальні посібники, 20 статей у наукових фахових виданнях України, 6 публікацій у періодичних наукових виданнях іноземних держав (у тому числі в 2 статтях у науковому виданні, що включено до міжнародних наукометричних баз Scopus), 25 публікацій у інших виданнях. Зазначені наукові праці повною мірою відображають зміст дисертаційного дослідження.

Автореферат дисертації відповідає встановленим вимогам, адекватно відображає теоретико-методологічні положення та зміст дисертації.

Таким чином, коректно сформульований методологічний і методичний апарат наукового пошуку, ґрунтовна джерельна база (всього 537 видань, з них 49 – іноземною мовою), чітка структурованість роботи, логічний і

послідовний виклад матеріалу, обґрунтовані висновки свідчать про вагомість виконаного дослідження, його теоретичну та практичну значущість.

Оцінюючи позитивно дисертаційну роботу, водночас, вважаємо за необхідне зробити певні зауваження та побажання:

1. У сучасній концепції здоров'я людини вичленовано духовну, моральну, соціальну, психологічну, психічну та тілесну складові. Дисертантці доцільно було проаналізувати зв'язок психоемоційного здоров'я людини із зазначеними складовими, насамперед з соціальним, моральним і духовним. До речі, духовність («духовне здоров'я») авторка трактує у плані загальнолюдських цінностей, що є явним обмеженням, зовсім не звертаючи увагу на духовність трансцендентної природи. Між тим, як показують наші дослідження, орієнтовані на духовну парадигму, духовно здорові студенти (які орієнтуються на автентично духовні цінності – віру, любов, добро, свободу, надію та ін.) практично не мають особливих проблем з психоемоційним здоров'ям. Це означає, що орієнтація студентів та викладачів на духовний чинник автентичної природи суттєво сприяє зміцненню цього виду здоров'я, що не враховано дисертанткою

2. Уважаємо, що новизну проведеного здобувачкою дослідження є значно ширшою, ніж це представлено. До прикладу, у тексті дисертації наведено дванадцять порівняльних діаграм, які віддзеркалюють диференціацію рівнів психоемоційного здоров'я випробуваних у розрізі встановлених критеріїв (індивідуально-психологічний, духовно-смысловий, соціально-психологічний) за параметром відповідної статі («чоловіки – дівчата»). Натомість бракує поглибленої аналітичної роботи щодо отриманих даних, а домінує все ж їх констатація. До того ж у загальних висновках (с. 368-373) тексту дисертації, с. 24-27 тексту автореферату) цей аспект знайшов надто поверхове висвітлення.

3. Дисертація набула б ще більшої логічної побудови, якби при обґрунтуванні теоретичної моделі (третій підрозділ третього розділу) був би не переобтяжений зміст наведенням теоретичних положень (зокрема, М.

Ягоди) щодо критеріїв психологічного здоров'я особистості та констатацією патологічних тенденцій, встановлених зарубіжними вченими, знов-таки відносно психологічного, а не психоемоційного здоров'я студентства. Аналізуючи стратегії збереження, зміцнення і розвитку психоемоційного здоров'я, поза увагою залишається стратегія реалізації цього виду здоров'я, особливості якої, як показують наші дослідження, зворотним чином зумовлюють характер інших стратегій – збереження, зміцнення і розвитку.

4. Не завадило б, на наш погляд, у процесі структурно-компонентного трактування психоемоційного здоров'я студентів більше уваги приділити науковому статусу понять «емоції», «почуття» і «переживання».

5. В таблиці 5.4.3 (с. 350) в якій наведено досить значні і цікаві дані про рівень психоемоційного здоров'я студентів, зокрема за духовно-смысловим критерієм та результатами формувального етапу психологічного експерименту. Але опис їх інтерпретації зроблено досить фрагментарно. Це також стосується таблиць 5.4.1 (с. 347), 5.4.5 (с. 353). Сказане по суті розкриває лише окремі позиції, що дещо збіднює зміст дисертаційної роботи.

6. Розроблена й запроваджена дисертанткою розвивальна система, з нашої точки зору, є дуже важлива і цікава. Натомість, виходячи з поданого у підрозділах другому і третьому п'ятого розділу дисертації та на с. 21-22 тексту автореферата створює враження, що їй притаманні ознаки більш просвітницького характеру, недостатньо описано особливості самоактивності студентів у процесі зміцнення власного психоемоційного здоров'я.

Утім висловлені зауваження та побажання не применшують цінності роботи, швидше спонукають до розгортання нової наукової дискусії та визначення перспектив пошуку. Внесок дисертантки у цілісне осмислення проблеми не викликає сумнівів.

Отже, аналіз дисертаційного дослідження на тему «Основи психоемоційного здоров'я студентів» є самобутнім і затребуваним. Робота відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України

№ 567 від 24.07.2013 року (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 року, № 1159 від 13.12.2015 року та № 567 27.07.2016 року), що висуваються до докторських дисертацій, а її авторка – Антоніна Валеріївна Кічук заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології
Дрогобицького державного
педагогічного університету
імені Івана Франка

М. В. Савчин

